

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „*Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej*”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Warszawa / Królestwo Polskie

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Zbiory Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego: Gabinet Zoologiczny

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

muzeum uczelniane, szkolne [uczelnie, szkoły]

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Gabinet Zoologiczny Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego został włączony do Szkoły Głównej Warszawskiej, powołanej przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a następnie przeszedł pod zarząd Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W zbiorach znajdowały się przede wszystkim okazy zoologiczne pozyskiwane przez pracowników uczelni oraz przekazywane przez Konstantego hr. Branickiego. Od 1880 r. W związku z utworzeniem Muzeum ornitologicznego hr. Branickich dary te znacznie zmalały. Po 1890 r. Kolekcja została zinwentaryzowana i udostępniona publiczności. W 1915 r. w związku z ewakuacją mienia Uniwersytetu do Rostowa, wywieziono ok. 200 000 okazów, w tym 120 typów opisowych ptaków.

Daty działalności / zakres czasowy:

1818 – utworzenie Gabinetu Zoologicznego przy Królewskim Uniwersytecie w Warszawie
1832 – zamknięcie Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, przejście Gabinetu Zoologicznego pod zarząd Gabinetów Naukowych Okręgu Naukowego Warszawskiego
1862 – rozwiązanie Gabinetów Naukowych Okręgu Naukowego Warszawskiego, przejście Gabinetu pod zarząd Szkoły Głównej Warszawskiej
1867 – zamknięcie Szkoły Głównej Warszawskiej, przejście Gabinetu Zoologicznego pod zarząd Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego
1915 – ewakuacja zbiorów Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego do Rostowa
1915 – przejście Gabinetu Zoologicznego pod zarząd Uniwersytetu Warszawskiego
1917 – propozycja połączenia zbiorów Muzeum Ornitologicznego hr. Branickich z Gabinetem Zoologicznym

1919 – Umowa RP z Ksawerym Branickim w sprawie połączenia Gabinetu Zoologicznego z Muzeum Branickich, utworzenie Narodowego Muzeum Przyrodniczego w Warszawie

1921 – przekształcenie NMP w Polskie Państwowe Muzeum Przyrodnicze (PPMP)
 1928 – przekształcenie PPMP w Państwowe Muzeum Zoologiczne (PMZ)
 1935 – pożar w siedzibie PMZ
 1953 – włączenie PMZ w obręb Instytutu Zoologicznego Polskiej Akademii Nauk (równocześnie ze zbiorami Muzeów Przyrodniczych w Łodzi i Poznaniu)

Dostępność

Typ relacji instytucji wobec pamięci

Rodzaj pamięci

narodowościowa rosyjska, polska; lokalna

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Obszar miejsca: terytorium i jego przyroda

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, Województwo: Mazowieckie Powiat: Powiat m. st. Warszawa Gmina: Śródmieście, Warszawa, ul. Wilcza 64, 00-679 Warszawa działka nr ew. 32 z obrębu 5-05-03	Cesarski Uniwersytet Warszawski, ul. Krakowskie Przedmieście 24/26 część parteru, I piętro, półpiętro i poddasze w gmachu Oddziału Sztuk Pięknych) ob. Wydział Historyczny UW)
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	tel. 022 629 32 21 sekretariat@miiz.waw.pl	xxx
GODZINY OTWARCIA	pn-pt. 8-16	brak danych
DYREKTORZY	dr hab. Tomasz Mazgajski, profesor nadzwyczajny	xxx
ZARZĄDCA	Polska Akademia Nauk	Cesarski Uniwersytet Warszawski

Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadaptowany)	zaadaptowany	1823 – dobudowanie II kondygnacji na potrzeby wystawowe (zbiór odlewów gipsowych), oddane na potrzeby zbioru Gabinetu Zoologicznego
---	--------------	---

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

xxx

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Gromadzenie jak największej liczby gatunków zwierząt krajowych i zagranicznych, jako pomoc dydaktyczna przy nauczaniu studentów, uczniów i miłośników oraz materiał do badań naukowych.

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Okazy zoologiczne krajowe i zagraniczne: ornitologiczne, entomologiczne, malakozoologiczne (dot. mięczaków)

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

patrz: Gabinetu Zoologicznego zbiory Królewskiego Uniwersytetu w Warszawie

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Władysław Taczanowski (1819-1890) ornitolog, pracował m.in. z muzeach w Berlinie, Londynie, Paryżu i Wiedniu, w latach 1866-1867 odbył wyprawę naukową z Antonim Wagą oraz Aleksandrem i Konstantym Branickimi do Algierii, autor licznych prac naukowych, doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, odkrywca ponad 40 gatunków i 20 podgatunków ptaków. Od 1855 adiunkt, a w latach 1862-1891 kustosz Gabinetu Zoologicznego.

Jan Sztolcman (1854-1928) zoolog, podróżnik, ornitolog, myśliwy; pracownik Gabinetu Zoologicznego Uniwersytetu Warszawskiego; w latach 1875-1884 prowadził badania w Ameryce Południowej, m.in. w Peru i Ekwadorze. Od 1887 roku objął funkcję kierownika Muzeum Branickich, od 1919 roku wicedyrektor Państwowego Muzeum Zoologicznego.

Mikołaj Nasonow (1855-1939) entomolog, w latach 1889-1906 kierował Katedrą Zoologii na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, od 1891 roku także Gabinetem Zoologicznym.

Jakub (Jakow) Szczelkanowcew (?-1930) w latach 1906-1915 kierował Katedrą Zoologii na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim i tamtejszym Gabinetem Zoologicznym.

Dmitrij Sinicyn (?-?) kustosz Gabinetu Zoologicznego przy Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim

Janusz Domaniewski (1891-1954) ornitolog, pisarz, wykładowca, od 1915 roku kierował Gabinetem Zoologicznym, następnie kustosz Muzeum Przyrodniczego w Warszawie w Dziale Zoologicznym (do 1920).

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

xxx

Kalendarium (historia instytucji)

W 1867 r. Gabinet Zoologiczny, kierowany przez Władysława Taczanowskiego przeszedł pod zarząd Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Katedrą Zoologii kierował wówczas August Wrześniowski, który pozostawił Taczanowskiemu całkowitą swobodę w prowadzeniu Gabinetu Zoologicznego. Kolekcja zajmowała część parteru, I piętro, półpiętro i poddasze, część okazów umieszczonych zostało na klatce schodowej. Zapoczątkowana w latach sześćdziesiątych współpraca gabinetu z polskimi podróżnikami i badaczami zaowocowała rozwojem kolekcji zoologicznej. Do zbiorów trafiały okazy przysyłane z polskich ekspedycji naukowych najczęściej wspieranych finansowo przez hr. Branickich. W ten sposób kolekcję zasiliły okazy z Azji i Ameryki Południowej, w tym bogata kolekcja ptaków peruwiańskich zgromadzona przez Jana Sztolcmana, wcześniejszego pracownika Gabinetu.

Malejące zainteresowanie systematyką zoologiczną oraz zaawansowany wiek nadzorującego pracę Wrześniowskiego i kuratora zbiorów Taczanowskiego budził obawy o dalszy los Gabinetu Zoologicznego. Z tego względu Taczanowski przekonał hr. Branickich do założenia własnego muzeum, w którym gromadzone byłyby zbiory z polskich ekspedycji naukowych. Jednocześnie intencją twórców było połączenie zbiorów muzeów z Gabinetem Zoologicznym, które miało nastąpić gdy umożliwią to warunki polityczne. W 1880 r. założone zostało Muzeum ornitologiczne hr. Branickich, do którego kierowane były wszystkie eksponaty. Dyrektorem muzeum został Władysław Taczanowski, wspomagany przez Jana Sztolcmana.

Po śmierci Taczanowskiego (1890) opiekę nad zbiorami przejął Mikołaj Nasonow, który przy pomocy studentów inwentaryzował i porządkował zbiory Gabinetu Zoologicznego, które cieszyły się zainteresowaniem studentów i mieszkańców Warszawy. Mniejszą uwagę poświęcali im badacze i naukowcy, którzy skupili się przy Muzeum ornitologicznym hr. Branickich.

W 1915 r., w związku z przesunięciem linii frontu, podjęto decyzję o przeniesieniu Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego do Rostowa oraz ewakuacji części jego zbiorów. Wywieziono ok. 200 000 okazów, w tym 120 typów opisowych ptaków. Zbiory te nigdy nie zostały zwrócone pomimo starań rządu II Rzeczypospolitej i postanowień traktatu ryskiego. Władze sowieckie twierdziły, że zbiory te uległy zniszczeniu w czasie pożaru magazynu, w którym były przechowywane w Rostowie.

W 1915 r. utworzony został Uniwersytet Warszawski, którzy przejął zbiory Gabinetu Zoologicznego, włączając je do Zakładu Zoologii. Kustoszem Gabinetu został Janusz Domaniewski. W 1917 r., w obliczu wyłaniającej się niezależnej polskiej państwowości, Branicki wyszedł z inicjatywą połączenia zbiorów Uniwersytetu Warszawskiego. W 1919 r. podpisana została umowa w sprawie połączenia Gabinetu Zoologicznego z Muzeum Branickich, a w jej efekcie 24. września tego roku, na mocy Rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Monitor Polski Nr 224 z d. 16 X 1919), utworzone zostało Narodowe Muzeum Przyrodnicze. Zbiory Muzeum Ornitologicznego zostały przeniesione do pomieszczeń zajmowanych przez Gabinet Zoologiczny w zabudowaniach Uniwersytetu Warszawskiego przy ul. Krakowskie Przedmieście 26/28. W 1935 r. część zbiorów muzeum uległa zniszczeniu w wyniku pożaru, a dalsze straty przyniosły działania wojenne.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

1878 – 530 gat. ssaków, 3 500 gat. ptaków

1880 – 546 gat. ssaków, 4 216 gat. ptaków

1865-1869 – okazy fauny z Gujany: ssaki 54 gat., ptaki 347 gat., gady 110 gat., ryby, bezkręgowce: pająki, owady, krocionogi, skorupiaki (Konstanty Jelski)

1870: ryby morskie z Martyniki 100 gat. (Konstanty Jelski)

1870-1874: okazy z Peru (Konstanty Jelski)

1875-1881: kolekcja peruwiańska 600 gat. ptaków, ssaki, jaszczurka, zbiory krocionogów, raków mięczaków (Jan Sztolcman)

1878-1880: kolekcja ssaków i ptaków Peru (Jan Sztolcman), Kamczatki i Wysp Komandorskich (Benedykt Dybowski), ptaki i motyle wysp Askold z okolic Władywostoku (Michał Jankowski), ptaki z Kaszmiru i Tybetu (Stanisław Rembieniński)

Okazy z ekspedycji naukowych: Kaukaz (Ludwik Młokosiewicz), Azja Wschodnia (Michał Jankowski, Benedykt Dybowski, Tomasz Barey), Korea, Peru (Jan Kalinowski), Himalaje (Stanisław Rembieniński), Turkiestan (Władysław Garliński), Azja (Mikołaj Przewalski)

Dary: ptaki, gady i ryby z Abisynii, muszle z Morza Czarnego (Konstanty Rembieniński); okazy z Tunisu (Konstanty Branicki)

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

xxx

Strategia pozyskiwania zbiorów

dary; przekazy, zakupy, wymiana dubletów;

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Konstanty Rembieniński (ptaki, gady i ryby z Abisynii, muszle z Morza Czarnego); Konstanty Branicki (okazy z Tunisu)

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

1865-1869 – ekspedycja Konstantego Jelskiego finansowana przez hr. Branickich do Ameryki Południowej (Gujana)

1875-1881 – ekspedycja Jana Sztolcmana finansowana przez hr. Branickich do Ameryki Południowej (Peru, Kordyliery, Amazonka)

Ekspedycje naukowe z których przekazywano zbiory do Gabinetu Zoologicznego: Ludwik Młokosiewicz (Kaukaz), Michał Jankowski (Azja Wschodnia, częściowo z Benedyktem Dybowskim), Tomasz Barey (Azja Środkowa), Jan Kalinowski (Korea, Peru), Stanisław Rembieniński (Himalaje), Władysław Garliński (Turkiestan);

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

Część niezinventaryzowanych duplikatów została przekazana do Muzeum ornitologicznego hr. Branickich (1880); ewakuacja części zbiorów do Rostowa (1915)

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Część parteru, I piętro, półpiętro i poddasze, część okazów umieszczonych zostało na klatce schodowej.

Wystawy czasowe

xxx

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

brak danych

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

xxx

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Muzeum ornitologiczne hr. Branickich

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

brak danych

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

brak danych

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

Wiadomości Muzeum. Sprawozdanie dyrektora za r. 1919, 1920, 1921, Prace Zoologiczne Polskiego Państwowego Muzeum Przyrodniczego, 1926, t. 5, nr 4, s. 251-284
Brzęk Gabriel, aktualiz. i uzup. Jerzy Pawłowski i Tomasz Majewski, 2007. *Historia zoologii w Polsce : do drugiej wojny światowej*, Kraków: PAU
Domaniewski Janusz, 1917. *Kilka słów o organizacji Muzeum Zoologicznego przy Muzeum Narodowym w Warszawie*, Pamiętnik Fizyograficzny. T. 24, Dział Miscellanea, s. 6-9
Fedorowicz Zygmunt, Feliksiak Stanisław, 2016. *150-lecie Gabinetu Zoologicznego w Warszawie (1818–1968)*, Memorabilia zoologia, nr 1
Markowski Artur, 2016. *Uniwersytet Cesarski: uczelnia a społeczeństwo 1869–1917*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915*, red. nauk. Kizwalter Tomasz, Warszawa: Wyd. UW, s. 723-816
Przeciszewska Maria M., 2016. *Uniwersytet Cesarski: środowisko naukowe 1869–1917*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915*, red. nauk. Kizwalter Tomasz, Warszawa: Wyd. UW, s. 705-722

Schiller-Walicka Joanna, 2016. *Cesarski Uniwersytet Warszawski: między edukacją a polityką 1869–1917*, [w:] *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915*, red. nauk. Kizwalter Tomasz, Warszawa: Wyd. UW, s. 557-704

Sinicyn D. F, Kolekcja zoologiczkiego kabinietu impieratorskiego Warszawskiego Uniwersytetu, Warszawa 1900

Sztolcman Jan, 1921. *Historyczny zarys dziejów Polskiego Państwowego Muzeum Przyrodniczego. Prace Zool[ogicznego] Państw[owego] Muz[eum] Przyr[odniczego]*, T I

Taczanowski Władysław, 1870. *Gabinet Zoologiczny w Warszawie*. Kalendarz Warszawski J. Ungra na rok 1870.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Archiwa Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915, red. nauk. Kizwalter Tomasz, Warszawa: Wyd. UW

Ciekawe cytaty

xxx

UWAGI:

należy uzupełnić o materiały archiwalne

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Aldona Tołysz

Data sporządzenia karty:

2018-08-30

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

XXX

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
--------------------------------------	--

LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	